

HOOFSTUK IV.

DIE GENOOTSKAP VAN REGTE AFRIKANERS.

Dis meermale in die wereldgeskiedenis gesien, dat grote dinge voortgekom het uit kleine verenigings of genootskappe. Denk maar aan die "Compania de Jesus" van Loyola en die "Holy Club" van Wesley, waaraan die Jesuïetisme en Methodisme respektiewelik hul ontstaan te danke het.

So'n vereniging was ook die Genootskap van Regte Afrikaners. Daarin het 'n beweging sijn oorsprong geneem, wat vandaag nog sijn krag laat voel. Daaruit het 'n spoorslag voortgekom, wat ons vandaag nog laat vorentoe beur.

Maar ons moet eers gee, wat Ds. Du Toit daaromtrent laat opskrijf het. Hier is dit:

"Begin van die Afrikaanse taalbeweging. In 'n reeks van stukke, ondertekend "Ware Afrikaner," het ik in die "Z. Afrikaan" almal opgeroep wat wou deelneem aan die beweging om ons taal als volkstaal erkend te krij; en wat, om die doel te bereik, wou deelneem aan die stigting van 'n Genootskap van Regte Afrikaners. Hul moes hul name aan die adres van Oom Lokomotief, kantoor van die "Z. Afrikaan," melde.

"Mnr. Jan Hofmeyr, het 'n volkome onpartijdige houding aangeneem, maar indirek gesteun, 1) deur alles op te neem en 2) deur die briewe aan Lokomotief te ontvang en aan mij te stuur.

"Bijbelvertaling was die eerste werk wat die Genootskap sig ten doel gestel en daarom ook mee begonne het. Maar spoedig het ons behoefte gevoel aan 'n eie orgaan, sal daar iets van die beweging teregkom. Ons was omtrent 12 lede, wat onder geheimhouding moes werk, uit oorsaak van die bittere teënstand in staat en kerk.

"Uitvoering van die meeste besluite het op mij neergekom en mijn posisie was allermoeiliks, veral om die teënstand van vele wat anders op kerkelik gebied saam gegaan het. So moes ik een van mijn beste vrinde en kerkeraadslede hoor sê: "als ik weet wie die Lokomotief is, skiet ik hom met mijn hand dood".

“Die Genootskap krij ’n eie drukpers en gee eers die “Patriot” en later die “Getuige” uit, behalwe heelwat kleine boekies. Maar die drukpers betaal nie in ons land nie, en veral in ons geval was dit waar. Die voorstanders was min en geldelik swak. Bijna mijn ganse salaris het in die drukpers gegaan. Ja, ik moes boeke uit mijn bibliotheek neem en verkoop om die drukkoste te betaal. Tog het ons deurge-worstel, terwijl die saak langzaam toeneem.”

DIE STIGTING.

Nadat Ds. Du Toit ’n gesprek gehad het met Ds. Morgan, Sekretaris van die Britse Bijbelgenootskap, oor ’n Afrikaanse Bijbelvertaling, lees ons dit in die “Geschiedenis van die Afr. Taalbeweging”: “Vollens belofte bring Ds. Du Toit die saak voor die aandag van enige voorstanders van ’n Afrikaanse Bijbelvertaling en hulle beleg ’n vergadering op 14 Augustus, 1875, om die saak te o’erwege. En dit was meteen die dag waarop beslote werd om ’n Genootskap op te rig... Om die weg daartoe (tot ’n vertaling) te baan was so’n liggaam of vereniging nodig, ten einde an die eenkant die bevolking eers tot erkenning van hulle taal te bring, en an die ander kant om die taal self eers as skryftaal te leer beoefen.,, (2e uitgaaf bl. 63 en 66).

Dis dus duidelik, dat die Genootskap *middel* was tot ’n doel, en dit was die Afrikaanse Bijbelvertaling.

Ons gee nou hier, omdat dit so belangriek is, die notule van die eerste vergadering, letterlik oorge-nome uit die Notule-boek van die Genootskap.

NOTULEN.

Van een voorlopige Vergadering van Afrikaanders gehou-den in die Paarl op die 14de Augustus 1875.

Tegenwoordig was :

Wel Eerw. S. J. du Toit.
Meneer. G. J. Malherbe.
,, August Ahrbeck.
,, D. F. du Toit D. P.soon.
,, D. F. du Toit D. F.soon.
,, C. P. Hoogenhout.
,, P. J. Malherbe D. F.soon.
,, S. G. du Toit A.soon.

Meneer C. P. Hoogenhout wort voorlopig ver Voorsitter van die Vergadering gekies.

Meneer A. Ahrbeck wort voorlopig ver Sekretaris en S. G. du Toit ver Sub-Sekretaris gekies.

Meneer A. Ahrbeck stel voor, om die naam en re'els van die Genootskap deur een Commissie te laat opstel en bij een vol'ende Vergadering te laat voorlê. Gesekondeerd deur D. F. du Toit, D. P. soon.

Algemeen aangenomen.

Die Voorsitter benoem tot lede van die Commissie om die re'els op te stel :

Wel Eerw. S. J. du Toit.

Meneer G. J. Malherbe.

„ D. F. du Toit, D. P. soon.

Eerw. J. P. Dempers.

Meneer J. W. van der Rijst. } as hulle wil

Almal wat te'enwoordig is, verklaar al vooraf, dat hulle wil lede wees van die Genootskap.

Die Sekretaris wort versog om ver Meneer Van der Rijst en Mr. Dempers kennis te ge, dat hulle gekies is ver lede van die Commissie om die re'els ver die Genootskap te maak. Dis voorgesteld deur Weleerw. S. J. du Toit, gesekondeerd deur P. J. Malherbe.

Weleerw. S. J. du Toit stel voor, dat al die lede wat te'enwoordig is, so veul as mo'entik is, die Afrikaanse Volkslied sal versprei en die gevoelens van mense daaro'er sal hoor. Dan kan ons dit naderhand op naam van die Genootskap verbeter en uitge. Gesekondeerd deur P. J. Malherbe. Algemeen aangenomen.

Voorgesteld deur D. F. du Toit, D. F. soon, gesekondeerd deur P. J. Malherbe, dat Meneer die Weleerw. S. J. du Toit en Mr. P. J. Malherbe en die Sekretaris verder sal met Ds. Morgan praat o'er die Afrikaanse Bijbel om die te laat uitge deur die Britse en Buitenlandse Bijbelgenootskap. Algemeen aangenomen.

En aan dieselfde Commissie wort oek opgedra'e om met Mr. Van der Rijst te onderhandel o'er die Afrikaanse Spraak-kunst om dit te laat nasien dat dit klaar is as ons weer bij ma-kaar kom.

Die WelEerw. S. J. du Toit stel voor, dat om een Afrikaanse Woordeboek uittege al die lede versog worde om elkeen een lijs te maak van suiver Afrikaanse worde in die order van die A.B.C. Algemeen aangenomen. Die lede wat te'enwoordig is, wort versog om op een vol'ende vergadering ander mense wat hulle kan vertrouw saam te bring. Die vergadering sluit met dank aan die Voorsitter en die Sekretaris."

Tot sover die notule. Dit blijk dus dat op die eerste vergadering maar 8 persone feenwoordig was. Mr. J. P. Dempers sijn naam kom ook in die presensie-lijs voor, maar hij was blijkbaar opgesit omdat hij verwag werd, terwijl later uit die notule blijk, dat hij nie aanwesig was nie. Sijn naam is dan ook in die boek uitgeskrap met ink.

Op die volgende vergadering, .25 Sept. 1875, het bijgekom G. W. van der Lingen, J. W. van der Rijst en M. L. Roussouw. Op 6 Nov. d.a.v. was nog

teenwoordig: A. Pannevis, F. S. Cillie, S. P. Malherbe en F. P. Marais, terwyl later nog genoem word: A. E. du Toit, G. D. Marais, J. Balt, P. B. de Ville, C. J. Esterhuizen, S. Cillie, W. M. Retief, W. A. Joubert, I. A. Perold, J. D. Minnaar, D. N. J. du Toit, M. H. J. Uys, A. P. Zeeman, M. M. du Toit, P. J. Schabort, J. S. Perold, E. J. du Toit, J. S. Malherbe, J. G. H. Tulleken, J. P. J. Dempers, P. J. Malan, (Dr.) J. M. Hoffman, G. R. von Wielligh, e.a. Die Reëls in die Notuleboek is onderteken deur 50 persone.

Die vergaderplek was eers die huis van mnr. G. J. Malherbe (Paarl) en later die pastorie van Ds. Du Toit.

'N INSIDENT.

In verband met die stigting moet 'n interessante voorvalletjie vermeld word. Op aanrade van hul meester, mnr. M. J. Stucki, van Blauwvallei (Wellington) het mnre. C. J. Esterhuizen, J. H. Tulleken en A. E. du Toit bedank vir hul lidmaatskap. Mnr. Stucki het dit van hul gevorder, omdat die oog van die Kerk op sijn skool gerig is, "dat zij de Holl. taal zullen bestuderen en zich met uw genootschap niet inlaten."

Die bedanking van die drie leerlinge werd aangeneem, maar ongelukkig kom daarin o.m. 'n tamelike lelike sinnetjie Hollands voor. Dit het die Genootskap 'n kans gegee om twee interessante briewe te skrywe, een aan die onderwyser en een aan die leerlinge. Ons gee dit hier. Dis in die handskrif van Ds. Du Toit:

"DIE GENOOTSKAP VAN REGTE AFRIKAANDERS AN M. J. STUCKI VREDE!

Meneer, —Die Genootskap erken dat ons jou brief van die 14e December ontvang het, same met die bedankbrief van drie van jou kostskoliere.

In een brief an hulle ge die genootskap ver hulle met alle plisier ontslag.

Die Genootskap is blij om te sien dat jij so danig ijwer ver die Hollandse taal, om dit te lat *bestudeer* van al jou skoolkinders, en ons wens jou alle heil en seën daarmee.

To**t** bemoediging ge die Genootskap jou een sin uit hulle bedankbrief. "Wij hoopen dat gij ons aan onzen vriendelijken verzoek zullen voldoen." Hieruit kan jij sien hoe voorspoedig dit gaat met jou grote onderneming om almal die Hollandse taal te lat *bestudeer*. Altemit sal dit goed wees dat jij dit as een vrug van jou werk lat *publiceer*; wie weet? straks krij jij nog een pluimpie daarvoor van die grote gedeelte van die Ned. Ger. Kerk wat hulle o**o** op die Blou-Vlij sijn skool vestig. In alle geval denk die Genootskap dat dit ver jou regte bemoedigend moet wees om te sien dat van jou eerste skoliere al so goed Hollans kan skrywe.

Gaat mar an, Meneer! Altemit sal jij nog eendag insien, dat dit onmo'entlik is om een Afrikaander met een Afrikaanse hart een Hollander te maak; dat dit beter is om jou ei'e taal *goed* te kan skrylje as in een vreemde taal sulke bokke te skiet.

Die Genootskap eindig hulle correspondentie hierme, mar hou die reg om die hele correspondentie te lat publiceer.

Uit naam van die Genootskap van Regte Afrikaanders.

LOKOMOTIEF."

Die tweede brief is van hierdjie inhoud:

"DIE GENOOTSKAP VAN REGTE AFRIKAANDERS AN C. J. ESTERHUIZEN, A. E. DU TOIT, EN J. G. H. TULLEKEN. VREDE!

Beste Neefs, Die Genootskap het julle bedankbrief ontvang en ge ver julle met plisier ontslag

Ons weet goed hoe die vurk in die steel steek en ons isseker daarvan dat die stantjie veel meer die liefde ver julle moedertaal sal aanvuur as sal uitdowe.

Die geskiedenis het dit nog altoos getoon: as jij een ding te'ewerk wat jij nie sommar met een slag kan dood druk nie, dan is die teenstand nes olie wat jij in die vuur goi.

Nou, julle skoolmeester sal dit oek wel weet, en julle dit oek geleer het; en nou sal julle ei'e ondervinding dit weer bevestig.

Julle weet oek heel goed dat ons ons begeerte in *alles* door bidden en smeeken met danksegging bekend maak bij onse liewe Heer. Bid dan same met ons dat onse liewe Heere julle skoolmeester dit tog nie mag toereken nie as hij "bevonden wordt oök tegen God te strijden" Hand. 5: 39.

Eindelik wens die Genootskap nog ver julle te lat weet: dat dit nog alles regte voorspoedig gaat; daar kom nog gedurig nieuwe lede bij.

Nou jonge vriende, wees gehoorsaam. Doet niks teen julle skoolmeester zijn sin nie, so lank as julle nog onder hom staan. As julle een dag los is, dan kan julle mos maak wat julle wil.

Lees vir julle meester asseblief julle brief voor. As julle dit alles doet, dan sal julle weldoen.

Vaarwel! Uit naam van die Genootskap.

LOKOMOTIEF."

GEHEIMHOUDING.

'n Ander eiënaardigheid is die geheimhouding waaronder die Genootskap gewerk het. Reeds in die eerste vergadering werd gesê, dat hul mense moet saambreng, wat kan vertrouwd word. Op die 2de verg. heet dit: "Almal kom o'ereen dat ons nou geen ander geheim het nie as om die name van die lede doodstil te hou."

Die Reëls, wat almal onderteken het, bevat dan ook o.m. die volgende artikels, wat ons nergens gepubliseer vind: "IX. As een lid een "geheim" verklap dan kan die Genootskap hom uitset. X. As een lid wil uitgaan dan moet hij skriftelik bedank, en die redes opgee waarom, maar deur sijn naamtekening blijf hij gebonde om die geheime van die Genootskap

tot sijn dood toe te bewaar. XI. Die Genootskap het geen ander geheim as wat die saak sal kwaad doen."

Natuurlik werd spoedig gesé: "Dis 'n Vrijmesselaars-spul", waarop die "Geskiedenis van die Taalbeweging" aldus raak antwoord: "Maar in hulle oppervlakkigheid verlies hulle uit die oog dat die Genootskap vlak teeno'er die Vrijmesselaars staat; want die Vrijmesselaars maak hulle *persone* bekend, mar hulle *werke* blijf geheim, terwijl die Genootskap al hulle *werke* oopenlik publiseer, mar alleen hulle *persone* nie op die voorgrond wil stel nie. Die Genootskap handel dus volkome o'ereenkomstig die Skrif (Mat. 5:16), terwijl die Vrijmesselaars teen die Skrif is (Joh. 3:20, 21)." Kijk bl. 69.

Die "Patriot" van 15 Apr., 1876 gee hierdie rede vir die verswijë van name:

- I. Om persoonlike hatelikhede voor te kom.
- II. Omdat die tijd nog nie daar is nie.
- III. Omdat daar een partij van die lede op teen is
- IV. Om dieselfde rede, waarom die vra'er sijn naam nie opgé nie.
- V. Dit staat aan elke lid vrij om ver sijn naam uit te kom."

Beswaar werd ook ingebring teen art. VII:

"Ider lid moet gelowe in die Versoeningsdood van onse Heere Jesus Christus." Maar die Genootskap het bij sijn punt geblij, ondanks die feit dat 'n verandering ook 'n vermeerdering van lede in die hand sou gewerk het. Sonder resultaat werd gestrijoor die kwessie of "vrouws" ook lede mag word!

WERK VAN DIE GENOOTSKAP.

Die Afrikaanse Volkslied was die eerste uitgawe (kijk notule 1ste verg.). Op die 2de vergadering werd beslote daarvan 500 te laat druk. Dis die bekende gedig beginnend met

'n Ider nasie het sijn *land*,

Ons woon op Afrikaanse strand, ens.

Mr. C. P. Hoogenhout het ons dit gemeld aangaande die ontstaan daarvan: "'n Ider nasie het sijn land" - is door wijlen vriend Pannevis en mij begonnen. Daarna meen ik (maar ben niet zeker) aan Oom Lokomotief gegeven om het meer te Afrikaniseren, en toen aan Ds. Du Toit gezonden, die er de nodige veranderingen in gemaakt heeft. Een regel (op éen na de laatste) b.v. veranderde Ds. Du Toit in: "Wie dit verag sal Sijn straf dra". Wij hadden: "Wie dit verag straf sal hij dra."

In 'n brief van Ds. Du Toit uit Tulbagh, 3 Julie, 1875, aan mnr. Hoogenhout geskrywe, lees ons: "Ingesloten ons Volkslied met enige emendaties. Sommige veranderingen om de taal; andere om de inhoud. Een vers bijgevoegd"! Watter vers dit is, weet ons nie.

Bijbelvertaling. Die tweede punt wat genoem word, is die Afr. Bijbelvertaling. Omdat die saak so belangryk is en ook die stoot gegee het tot oprigting van die Genootskap, spreek ons later meer opsettelik daaroor.

Die Afr. Spraakkuns was ook al in die eerste vergadering aan die beurt. 'n Kommissie, waarvan Ds. Du Toit lid was, moes met mnr. Van der Rijst 'n Spraakkuns nasien. Blykbaar het laasgenoemde daarmee begin, maar Ds. Du Toit sijn hand is daarin so goed sigbaar, dat die "Geschiedenis van die Taalbeweging" hom "saam met andere" als skrywer noem, (2de uitg. bl. 174). Inderdaad kan 'n mens voel dat agter alles sit 'n man, wat goed taalkunde geleer het bij mnre. Middelberg en Pannevis, en wat nie verniet met Bilderdijk gedweep en nie tevergeefs Bilderdijk sijn Spraakleer en sijn andere letterkundige werke in besit gehad het nie. Van die laaste moet ons hier noem die "Verscheidenheden op Taal- en Letterkundig Gebied" (8 dele), waar Ds. Du Toit baing van gedenk het.—In die 3de verg. word mnr. Pannevis bij die benoemde kommissie bijgevoeg, terwyl mnre. Hoogenhout, D. du Toit, D.P.s. en M. Rossouw, dit vir laas moes nagaan en 1000 moes laat druk. In die 4de verg. word opdrag gegee om nog 'n deel bij te sit oor woordvoeging en prosodie. 26 Febr., 1876, word die eerste gedrukte eksemplare voorgelê. Op die jaarverg., 19 Aug., 1876, was maar 300 van die 1000 oor. 'n Bewijs hoe welkom dit was. Selfs Engelse, met name die "Standard and Mail," het die uitgawe toegejuig. Op die jaarverg., 11 Aug., 1877, was nog net 'n stuk of 50 van die boekie voorhande.—Dit het geheet: "Eerste Beginsels van die Afrikaanse Taal, uitgege deur die Genootskap van Regte Afrikaners, Kaapkolonie, 1876," en het 29 blls. druks beslaan (klein formaat). Inderdaad is in die kleine omvang 'n oulike grammatika vervat, wat nog met vrug deur onse taal-liefhebbers kan geraadpleeg word. Voorin staan die gedig van Ds. Du Toit oor die Afrikaanse Taal: "Gen Hollans, Duits of Frans", ens. Dis geheel afgedruk in die "Gesk. van die Taalbeweging." Met geringe verandering is van die *Spraakuns* in 1882 die tweede uitgaaf verskijn, in groter formaat.

waarvan die oplaag 6000 was.—Ons sien dus hoe van 1876 af die Afrikaans 'n grammatika gehad het, en tog moes Prof. Dr. le Roux, van Pretoria, nog in 1913 'n lesing hou en publiseer om vir twiffelaars die vraag toestemmend te beantwoord, dat onse taal 'n grammatika het! Prof. le Roux s'n klare betoog sal daaromtrent seker nou alle onsekerheid wegveeg.—Ds. Du Toit het in die rigting voortgewerk en in 1897 gepubliseer sijn: “Fergelykende Taalkunde van Afrikaans en Engels.” In die bibliografiese oorsig sal die leser daaromtrent iets meer te wete kom. —

'n Woordeboek. 'n Ander werk wat die Genootskap besig gehou het, was 'n Afrikaanse Woordeboek. In die eerste en daarna nog in vier volgende vergaderings, het Ds. Du Toit aangedring op die noodsaaklikheid daarvan. Oom Lokomotief, was die eerste wat 'n “lijs van suiwer Afrikaanse woorde” voorgelê het, maar verder het dit glo nie gekom nie. Ds. Du Toit meen in sijn “Taalbeweging” dat dit molik maar goed was dat die werk blij steek het en gee sijn drie redes op. Eindelik werd deur hom die “Patriot-Woordeboek” bewerk, wat sou aangevul worde deur 'n ander onderneming. In “Ons Taal” het Ds. Du Toit namelik 'n hele end op weg gewees met sijn versameling en verklaring van Afrikaanse woorde en uitdrukkings, toen siekte en dood die werk plotseling kom afbreek. Mnr. Pannevis s'n rijke versameling, alleen in manuskrip aanwesig, het daarbij uitnemend diens gedaan. Hier is werk vir jonge kragte om te voltooi!

Die Patriot. Dit was 'n grote en vir Suid-Afrika uiters belangrijke onderneming. Vandaar dat ons dit in 'n aparte hoofstuk bespreek.

Die Manifestes van die Genootskap word voorgelees in die verg. van 6 Nov., 1875, daarna gepubliseer in “Zuid-Afrikaan” en eindelijk werd 'n 1000 daarvan versprei. Dis ook te vinde in die “Taalbeweging”.

Spel- en Leesboekie. In die notule van 15 Jan., 1876, lees ons: “mnr. v.d. Rijst lê een Spel- en Leesboekie voor en versoek om dit deur een Commissie te laat nasien. Beslote om dit te doen en dat die Commissie sal bestaan uit die vollende heere: weleerw. S. J. du Toit, mnr. A. Pannevis, D. F. du Toit, D.P.s., C. P. Hoogenhout, P. J. Malan en W. A. Malherbe”. 5 Febr. d.a.v. werd beslote dit op die Genootskap s'n naam uit te gee. Mnr. G. von Wielligh, self lid van die broederskap, sê in die “Brandwag” (III no. 5): “Maar wat eintlik die stok in die bij-nes van die vij-

andelike kamp gestee het, wat hulle laat rumoer het; was toen die Genootskap 'n Spel- en Leesboek uitgegee het. Toen moet jii hulle hoor blaas en spuug soos katte, want daardie ding sal die Afr. Taal te veel vorentoe help. Maar die Genootskap was beslis en het hulle 1000 boekies in twee maande van die hand geset". -In die "Taalbeweging" lê Ds. Du Toit die gesonde opvoedkundige reël neer: "In sulke boekies, in die taal en na die vatbaarheid van onse kinders geskrijwe, sal hulle veel gouwer leer as in 'n vreemde taal waar hulle nooit tuis in word". • Tog is eers in 1914 sijn wens aanvankelik vervuld, destijds in hierdie woorde uitgedruk: "En dan hoop ons dat die dag nie meer vër af is nie waarop Afrikaans sal erkend wees op onse lagere of derdeklas skole." Van die boekie werd 2,000 gedruk.

Almanak. Tot die uitgaaf hiervan werd besluit in die verg. van 15 Jan., 1876. Die eerste Almanak het uitgekóm in 1877 en was 'n boekie van 64 blss., uitgegee deur die Genootskap en verkrijgbaar bij J. M. Belinfante, Kaapstad. Bo die Kalender was versies van "Oom Jan" (mnr. Hoogenhout), en agter elke datum 3 bijbeltekste onder die hoofde: Gebod, Belofte en Gebed. Verder burgerlike en kerkelike opgawes en "Leesstukkies". Die laaste het bevat: Die Afr. Volkslied; Die Hugenote an die Kaap van Ware Afrikaner (Ds. Du Toit); 'n gedig: Die Bijbel van Bijbelleser (mnr. Pannevis?) en Ons Toekomstige Volkslied van Oom Jan, wat begin:

Waar Tafelberg begin tot vër in die Transvaal,
Woon één verenigd volk,—één algemene taal...

Die Afrikaanse taal die klink ver ons so soet;

Hij is ons moedertaal—sit in ons murg en bloed.

Mnr. von Wielligh sê dat die Genootskap met die Almanakke "die bol raak geslaan het." En so is dit. In 1880 was daar al 6,000 eksemplare gewaarborg. "Voor die tijd, seg hij, was daar alleen kerkalmanakke, wat nie burgerlike informasie verskaf het nie."—Ook hiervan was Ds. Du Toit in verskeie opsigte die besielende middelpunt. In 'n brief aan mnr. Hoogenhout skrijf hij (7 Aug., '78): "Het wordt tijd te denken aan onze almanak voor 1879. Ik geef hier een lijst van onderwerpen. Maak s.v.p. de verzen gelijk vorig jaar; maar op bepaalde, bekende wijzen, volgens onze afspraak.

Prijsvraë was ook op die program. Maar een keer werd daar een uitgeskrijwe. Klaas Waarsegger Jr. (mnr. Hoogenhout) het gewen met sijn Afrik. ver-

haal: "Catharina, die Dogter van die Advokaat," wat gedruk werd, eers in die *Patriot* en later in 'n boekie. Die "Taalbeweging" sê daarvan: "dis deurdronge van so'n eg patriottise Afrikaanse gees, dat dit al 'n dojerige Afrikaner moet wees wat dit nie met smaak lees nie."

Gedigte werd uitgegee, n.l. herdrukke uit die "Patriot". Dit werd deur die Paarlse Drukkerij voortgeset, tot 7 versamelings toe. Eindelik is weer 'n waardevolle versameling uit die bundeltjies verskenc. Vir die nageslag is die laasgenoemde uitgawe 'n bewijs van die frisse nasionale lewe, wat uit onse volksbodem vanself ontspring het. Ons wil hier aan die vergetelheid ontruk die regte name van enige volksdigters. Mnr. Hoogenhout het sijn eerste gedigte geskrywe als "Jan wat versies maak". Later noem hij hom 'n paar maal "Neef Jan" en eindelik (omdat hij soveel briewe ontvang met: Waarde Oom Jan) "Oom Jan". Prof. Cachet het 'n paar maal als "Neef Jan" geskrywe en eenmaal als "Oom Jan wat valsewe ook versies gemaak het", n.l. die bekroonde en deur prof. J. de Villiers op musiek gesette gedig: "Op! op met de Vierkleur". Maar mnr. J. Cilliers het die meeste (veral godsdienstige) gedigte geskrywe als "Neef Jan".

Drukpers. Reeds voor die stigting van die Genootskap het die vrinde gepraat oor die aankoop van 'n drukpers. En daar was oorsaak voor, soos blijk uit die maar al te gegronde aanmerking voorkomend in 'n brief van Ds. Du Toit aan mnr. Hoogenhout. Die brief is nog uit Tulbagh, en lui: "Over de Schoolkwestic heb ik een lang artikel geschreven—nog niet klaar. Onzeker of ik het naar "Elpis", of naar "Z.-Afr." zal opzenden als W. A. (Ware Afrikaner). De pers moet gekocht worden. De dag komt dat de publieke pers voor ons zal gesloten zijn. Ik zal mijn aandeel nemen in 't kopen en betalen van de pers". In 'n latere brief, ook uit Tulbagh, staan: "Ik heb £15 of £20 voor de drukpers over. Juist heb ik een stel meubelen gekocht en betaald, anders zou ik *meer*, mogelijk *alles* doen".— Die aankoop is toen misluk. Bedoeld was die aankoop van 'n tweedehands pers wat in Wellington te krij was. Later is een aangeskaf. Die het eers gestaan bij mnr. G. J. Malherbe en toen in die agterkamer van Ds. Du Toit s'n agterplaats. Die skrywer hiervan herinner sig nog goed (hij was toen omtrent 3 jaar oud) hoe ons als kinders mekaar bang gemaak het met die

pers. Dit was vir ons 'n swarte spook, wat sig ook geopenbaar het in die lange vlek van drukkersink, teën die witte buitemuur van die kamertjie uitgeworpe. Eindelik is die bekende Paarlse Drukkerij gekom, gevestigd op die hoek van die Hoof en Lady Grey-strate. Mnr. von Wielligh sê hiervan: "Van alle kante stroom versoeke in om die "Patriot" te vergroot. Hieraan kon die Genootskap nie dadelik voldoen nie, want hulle drukpers was te klein en hulle had die geldmiddele daarvoor nie in hande nie. Want ons moenie vergeet nie dat die Genootskap sonder kapitaal is gestig—al inkomste was die intekengeld van lede, vrijwillige bijdraë en die intekengeld op die "Patriot" en verkoop van boeke... Daar was ook g'n kans nie om die Patriot bij 'n ander drukpers Maatskappij te laat druk nie; want die drukpers was vijandig teën Afrikaners, en omdat die "Patriot" so snel uitbrei waardeur hulle dan intekenare sou verloor".

'N GESKIEDENISBOEK.

Die tweede boek wat die Genootskap uitgegee het is een van grote betekenis—dis die "Geskiedenis van ons Land in die Taal van ons Volk". Die titel was al raak en verenig harmonies die begrippe: taal, land en volk. Voor die stigting op 14 Aug. '75 is daar al mee begonne. Ds. du Toit skryf 27 April '75 aan Mnr. Hoogenhout:

"Aangaande de geschiedenis moet ik ook nog uwe hulp inroepen. Ik ben bezig met "Die uitgeweke Boere (Natal, Vrijstaat, Transvaal, Diamantvelde). Maar wat ik heb hiervan is slechts hun intrekken van hier en nederzetten aldaar, volgens Stuart, niet hunne verdere lotgevallen". Dan word nog verwijs naar 'n "Duitsc Encyclopédie", waarin ook biesonderhede moet voorkom aangaande die Trekboere.

Aangaande die skrywer meld mnr. Hoogenhout ons: "Het eerste gedeelte van die Geschiedenis werd door mnr. Gideon Malherbe Sr. en mij geschreven en door Ds. Du Toit gekorrigeerd; en een gedeelte van 't laatste schreef ik. Ds. Du Toit deed echter het meeste aan het boek". Hier moet ons tewens daaraan herinner, dat die mooie stukke oor die Hugenote afkomstig is van "Ware Afikaner"—Ds. Du Toit. Dis bepaald 'n waardevolle bijdraë, want dis opgeteken uit die mond van geloofwaardige mense (P. 15 Jan. '76). Verder blyk die waarde van die boek uit hierdie aanhaling uit die "Patriot" van 16 Maart '77:

“Daar bestaan tot nog toe geen Hollandse geskiedenis van ons land nie; ons sijn is die eerste. Engelse is daar wel, maar natuurlik die bekijk alles deur 'n Engelse bril. en die arme Afrikaners krij mar ongelijk. Mar hier is 'n geskiedenis wat die dinge vertel net soos dit is.

“Nog wat, veule dinge is deur ooggetuige beskrewe, wat jij in geen ander geskiedenis van ons land krij nie, bijv. die Slag van Boomplaas is nie allenig deur 'n ooggetuige geskrewe nie, maar deur 'n man wat toen (as nie die eerste dan tog) die tweede rol daarin gespeul het.”

Ds. Du Toit en sijn vriende het dus ook in hierdie opsig die voortouw gevat. Die “Patriot” van 15 Junie '76 sê:

“Die Genootskap wou graag agter die waarheid kom en daarom het ons briewe geskrijwe na al die parte van ons land, tot in Vrijstaat en Transvaal, om van ooggetuige te verneem hoe alles gebeur is”. Uit 'n later no. (10 Junie '81) blijk dit, dat plan bestaan het om 'n aparte Geskiedenis van Transvaal uit te gee. Die toen versamelde materiaal werd egter aan Ds. F. Lion Cachet oorhandig en in sijn “Worstelstrijd der Transvalers” verwerk.

Die doel van die besproke “Geskiedenis” was beslis nasionaal, “om ons kinders van jongs af bekend te maak wat hulle vaders al deurgestaan en gelij het hier in die land waar vreemdelinge ons nou wil vertrap” (Kijk die “Taalbeweging”).

Jammer dat maar 500 gedruk werd. In 'n paar maande was dit uit die hand. Die Jaarverslag van die Genootskap sê in 1878: “Is dit geen segen dat deur die uitverkogte eerste druk die oge van duisende opegegaan het ver wat hier al gebeur is in ons land, en ver wat hulle al lank moes geweet hé om 'n gevoel van nasionaliteit te lat opwek!” (P. 6 Sept. '78).

Eers in 1895 is 'n 2e druk van die boek verskijn. Skrijwer hiervan had toen die voorreg om dit te vermeerder en tot op onse daë bij te werk.

FINANSIES.

Hiermee het dit maar swaar gegaan. Aan die end van die eerste jaar was daar wat oor, maar 'n jaar later het die vriende vasgebrand. Natuurlik was in de eerste tijd die saak nie so groot nie, en tog moes maar gedurig vrije bijdraë gevraag word. Die voors. (ds. Du Toit), het altijd vir 'n tamelike som voorgeteken en die vriende het naar vermoë gevolg. In

Aug., 1877 was daar egter 'n groot tekort. Nou sê die "Taalbeweging" dat dit deur die Genootskap met 'n weinig hulp van buite betaal is, maar dit lijk uit private briewe of dit tamelik gespan het en die voors. wou moedeloos word. Ons meen dat die volgende uittreksels nou kan openbaar gemaak word, sonder die ander lede te na te kom. Ons moet egter nie vergeet nie, dat "partij van hulle toen al baing opgeoffer het", soos mnr. Hoogenhout sê in sijn lange brief, waarvan 'n stukkie gegee word. Bowendien was dit mense met kleinne middele, en buite op hul plase nie altijd so brandend van ijwer als die president nie. Mnr. H skrijwe dan als volg:

Hij kan nie teenwoordig wees nie. Verder dat hij die tekort verwag het "Die saak het deuse jaar nie kan betaal nie. Ik het nog nooit van enige goeje saak gehoor of geleses wat in die begin betaal het of sonder opoffering tot stand gekom is." "En, vraag hij, sou dit nie 'n onvergetelike skande wees as ons moet opgooi? Opgooi, nou die saak hoe langer hoe meer uitbrei? .. Nee, ik, almaskie dat ik 'n uitlander is, het die *Regte* Afrikaners beter leer ken. Maar voortgaan met die *remskoene* aan, raai ik nie. Ons President, die bowe sijn vermoge werk, kan ons nie verwag, dat hij die las op so'n manier langer sal dra. Eerder sou ik se, laat ons nie allenig die *remskoene* afhaa, maar hom nog bowendien jaarliks 'n beloning ge. Maar *is* ons Genootskap te swak om an te gaan, dan, lievers as 'n skandelijke val, sou ik se 'n eervolle vereniging met die Holl. Genootskap wat hulle nou wil oprig en waarin ik, uit vrees dat dit tot 'n val kon kom, 'n grote rol gespeel het." Mnr. H. merk nog op dat dit gelukkig is dat hij die aangebode bestuur van die (Genootskaps) saak nie op hom geneem het nie, want dan was die skuld £200 groter.

Die brief was 'n terugslag op 'n brief kort tevore deur Ds. Du Toit aan mnr. H. versonde, waarin hij sijn hart aldus uitstort:

"De grote zaak is nu: *kan* men voortgaan? Kan men het tekort dekken, dan kan ik mij verder verantwoordelik stellen voor verdere uitgaven. Maar met een last van over de £300 op mijn hals kan ik geen grein meer bijnemen. En nog *moet* ik elke week £6-10 betalen. De vrienden hebben met de vergadering *groot gepraat*, maar *wenig gedaan*. 23 leden voor slechts £45 getekend, nog niet eens betaald. Nu een maand tijd, tot 15 September. *Kan* men en *wil* men, ik zal de laatste zijn om terug te trekken. Maar men moet mij toch niet uitkleden en vermoorden."

In die "Patriot" het Oom Lokomotief egter hierdie "persoonlike woord" geskrijwe:

"Die *saak* neem toe, mar die *geld* kom kort.

Die tekort *moet* af en hij *sal* af.

Waar kom die £173 vandaan?

Oom Lokomotief sal julle dit gou sê.

£100 geef die Genootskap. Dit *sal* hulle gé.

£50 geef intekenare en vrinde buite-af.

£23 7 1 wat o'er is betaal Oom Lokomotief...
 Of sal ons ver £173 ons saak opgoi?
 Né, so nooit! "Patriot" sal ankomde jaar eers deur
 die land waar! En so lank as een hou sal Oom
 Lokomotief hou."

VERENIGING MET DIE HOLLANDSE GENOOTSKAP.

Dat die vrinde dit daarom ernstig gemeen het, blijk uit verskeie handeling. Veral toen daar sprake kom om, uit oorsaak van eie swakheid, te verenig met die Genootskap, wat in 1877 ten behoeve van die Hollandse taal sou opgerig word.

In 'n ander hoofstuk word met die stukke aangevijs, dat die "Regte Afrikaners" nooit teën Hollands was nie. Dit blijk egter hier al, dat die legende van vijandskap teën Hollands niks meer als 'n legende is.

Ds. Du Toit skryf, 17 Aug., '77 aan mnr. H.:

"Van het Holl. Genootschap komt waarschijnlijk niet veel terecht. Cachet (F. L.) en ik hebben twee dagen gekonfereerd; en nu zullen wij (anoniem!) een manifest uitvaardigen en dan privaataan vrienden schrijven om te agiteren en adhaesies te schenken, met hunne namen, en onder dat aantal kruipen wij dan ook uit. Dan volgende jaar een Holl. tijdschrift om de 14 dagen." En op datum 30 Aug. '77:

"Hofmeyr (J. H.) heeft mij 100 lijsten voor Holl. Genootschap gezonden. Die heb ik alle gereed voor de post, een voor u. Maar onze zaak moet en zal voortgaan."

Ons kan begriip dat die versoeking om te verenig toen groot was. Die mense was baing vijandig teën Afrikaans en die kas van die Genootskap was nie alleen leeg nie, maar die tekort was groot. Bowendien, die Paarlse vrinde wou sielsgraag iets doen vir die *landstaal*. Waarom dan maar nie vir *Hollands* geijwer nie?...

Oom Lokomotief skrywe toen aan mnr. Hoogenhout: "Ek is bepaald teen vereniging. Bij mij was die vraag: is dit 'n uitkoms of 'n versoeking, 'n strik."

Wat daar gaande was blijk verder uit wat ons hier uit die notule van 10 Aug., '77, inlas:

"Die Voorsitter vraag, uit naam van die voorlopige Bestuur van die Hollandse Genootskap, of ons die "Patriot" an hulle sou wil oermaak, en onder watter voorwaardes? Ons Bestuur besluit om morre an die Algemene Vergadering voor te le: 1) Of ons nie self ons saak kan vortsit nie? 2) As ons nie kan nie om dit dan as 'n teken te neem, om dit o'er te maak an die Holl. Genootskap; mar dan onder die vollende voorwaardes:

a) Die Patriot blijf bij sijn naam, beginsels en inrigting.

b) Die taal moet gen *stijf* mar eenvoudig Kaaps-Hollans wees, sonder inmenging van uitheemse woorde.

c) Advertensies, versla'e en stukke van die Afr. Genootskap sal in ider No verniet moet opgeneem worre, seg tot twee kolomme."

Die tak van Daljosaphat het toen die saak ook ernstig oorweeg. Laat ons tussen hakies sê, dat dit die enigste tak van die Genootskap was in die Kolonie, want die taalvrinde van Montagu wou meer als sodanig bijmekaar kom en nie bepaald als tak nie. Die Dalse Notule lui dan:

" Word besluit om gen formeele vergadering te hou nie, mar slegs die vra'e, wat op die jaarlikse vergadering van die Genootskap sal besproke worre te bespreek.

1. Of ons sal vortgaan met ons saak,
2. Of dit oer maak an 'n Hollandse Genootskap,
3. Of heeltemal opgoi?

Algar eenparig te'en opgoi. Tussen vortgaan of verenig is die gevoele om vort te gaan as dit kan. P. J. Malherbe D.sn. stel voor, dat algar moet sien om te'enwoordig te wees op die jaarlikse vergadering. D. J. du Plessis sekondeer. Alg. angemeen. Besluit om die saak tot 'n bepaalde saak van gebed te maak ieder ver hom self, terwyl ons Sondag aand van half 6 tot 6 uur ider afsonderlik en tog gesamenlik daaraan sal gedenk."

Hoewel die Perlse manne dus niks teen Hollands had nie, intendeel hartelik wou saamwerk, het daar tog g'n vereniging plaas gevind nie.

Die verdere geskiedenis kan kort verhaal word. Sedert begin 1878, het 'n beperkte aantal vrinde die uitgaaf van "Patriot" en "Almanak" op hul geneem, "en daarmee het die Genootskap as werkend liggaam so goed as uitgedien soos dit lijk" (Kijk "Taalbeweging"). Op 'n losse vel in die Notuleboek het ons 19 name gevind. Ons kan seg, dat later die Afrikaner Bond daarvoor in die plek gekom, en die werk op 'n ander manier voortgeset het. Net op één punt werd nog aan die Genootskap behoefte gevoel, n.l. op die van 'n Afrikaanse Bijbel. Die vrinde het dan ook op 15 Aug., 1885, weer bijmekaar gekom om die saak te bespreek, soos elders aangewijs word.

Ons stip hier nog verlaas aan, dat die bekende wapen van die Genootskap geteken is deur mnr. von Wielligh. Die gedagte is van mnr. Hoogenhout en Ds. Du Toit.

DIE LEDE VAN DIE GENOOTSKAP.

Die eerste moet natuurlik Ds. Du Toit genoem word. Daar egter sijn persoon en werk die onderwerp is van hierdie boek, hoef ons hier nie verder oor hom uit te wij nie.

Die tweede noem ons *mnr. Pannevis*. Al was hij nie eienlik die vader van die Afrikaanse taal nie, hij was ongetwijfeld die grootvader daarvan. (Kijk hoofstuk Afr. Taal.)

Mnr. Hoogenhout, *mnr. Pannevis* sijn vertrouwdste vriend in Suid Afrika, wat al *mnr. P.* s'n papiere nóg in sijn besit het, was so goed ons enige lewensbiesonderhede mee te deel.

Mnr. A. Pannevis werd in 1838 te Ouderkerk aan die IJssel* gebore uit 'n deftige burger familie. Sijn vader, grootvader en misskien o'ergrootvader was mediese dokters. 17 Jaar oud werd hij benoem tot kwekeling aan die "School voor Rijks Zeemacht", met 'n toelaag (studiebeurs) van £400 per jaar, 27 Maart, 1858 het hij belijdenis des geloofs afgelê, te Utrecht. Op 1 Augustus, 1859, werd hij bevorderd tot Offisier van gezondheid bij die Marine. Swakke gezondheid het hom egter genoodsaak ontslag te vra, wat hij cervol verkrij het op 31 Oktober, 1861. Daarna het hij sig gewij aan die studie van Letteren, waarin hij 13 Januarie, 1864 kandidaats-eksamen gedaan het.

Verder gee ons *mnr. Hoogenhout* self die woord, wat in die *Z. A. Tijdschrift* van 1884, no. 80, 'n "In Memoriam" van *Mnr. Pannevis* geskrijwe het.

"Van de Redakteur van het *Zuid Afrikaansch Tijdschrift* niet alleen welwillende toezegging van opname, maar zelfs aan moediging ontvangen hebbende om een woord van waardering te wijden aan de nagedachtenis van mijn dierbaarste vriend op aarde, wordt zulks temeer een behoefte des harten.

ARNOLDUS PANNEVIS werd, zo ik meen, omstreeks het jaar 1838 te Ouderkerk aan de Amstel geboren, in welke plaats, alwaar zijn vader als beroemd geneeskundige gevestigd was, hij zijne eerste levensjaren sleet. Een jongeling van zeldzame ontwikkeling zijnde, werd hij voor hetzelfde vak bestemd. Hij studeerde, toen de tijd gekomen was, enige jaren te Utrecht in de geneeskunde. Later verkoos hij echter een letterkundige loopbaan en genoot hij het onderwijs van de bekwaamste mannen van zijn tijd. Onder zijn docenten noemde hij mij dikwels ook de naam van Dr. Van Oordt, tans nog in deze Kolonie woonachtig en bij velen onzer lezers welbekend. In de klassieke talen bragt hij het zo ver, dat hij bij wijze van uitspanning soms een Grieks treurspel op de rustbank lag te lezen, gelijk een ander b.v. een gewoon nieuwsblad leest. Het Frans, Duits en Engels was hij volkomen meester. Van Spaans, Italiaans, Deens en Zweeds had hij enige kennis; maar in zijn moedertaal muntte hij boven alles uit. Hij volgde de spelling en schrijfwijze van Bilderdijk, met welke beroemden

* Fgl. *Z. A. Tijdschrift*, Nov. 1881.

dichter hij veel op had—of om zo te spreken van wiens school hij was.

Reeds als kind had hij begeerte om naar Zuid Afrika te komen. Zo vormde bij als schooljongen met een makker eens het plan om naar de Oranje Vrijstaat te gaan, daartoe opgewekt door de berichten van de gebeurtenissen in die Republiek tussen 1848 en 1854. Hij kon het niet velen dat de Hollandse nationaliteit daar zo verdrongen werd. Hij was trouwens zijn leven lang afkerig van zulke Afrikaners, die zich hun afkomst en moedertaal schaamden.

Het kind werd man. Op 28-jarige leeftijd, 11 Julie 1866, arriveerde hij per maalboot in de Tafelbaai. Kort na aankomst ging hij naar de Paarl en kwam aldaar in kennis met de onvergetelike Ds. van der Lingen. Onder het gastvrije dak van dte beroemde en waardige men sleet hij als huisvriend de eerste maanden van zijn verblijf in zijn nieuw aangenomen vaderland. Tussen hen, mannen van dezelfde geestesrichting, ontstond al spoedig een innige vriendschap, die tot de dood voortduurde. Later gaf hij les in de oude talen, wiskunde, enz. aan enige jongelingen, die daartoe door Ds. van der Lingen aanbevolen werden; onder hen noemen wij slechts Ds. S. J. du Toit, tans Superintendent van Onderwijs in de Zuid Afrikaanse Republiek. Na de dood van Ds. van der Lingen bracht hij diens bibliotheek voor de verkoop in orde, een reuzenwerk waaraan hij zes maanden besteedde, getuige de met zorg zamengestelde catalogus. (Men zie ook in de levensbeschrijving door mevrouw De Villiers van haar overleden vader in het licht gegeven, met hoeveel waardering van de heer Pannevis gesproken wordt).

Enige jaren lang was hij professor in de oude talen aan het Paarlse Gymnasium. Kort daarna begon zijn lijden. Door overspanning en onophoudelijke letterarbeid verzwakte het zenuwgestel, en zo was hij bij tijden soms zeer zwaarmoedig. Gedurig kwamen er echter weer perioden van verademing als hij zich maar rustig hield; doch dat ging niet altijd. Het beste bevond hij zich op de een of andere stille boerenplaats, waar wij hem dan ook in zijne laatste levensjaren aan jonge kinderen de eerste beginselen van onderwijs zagen meedelen, alsof dat zijn levenstaak ware. Voor de pers bleef hij in zijne kalme uren steeds voortwerken, en niemand die de oprichting van het Z. A. Tijdschrift, als een gunstig teken des tijds, met meer geestdrift begroette dan hij. Menig stuk onder zijn naam of de initiale P. is in dit maandschrift verschenen. De dag vóór zijn dood werden er nog een paar vraagstukken voor 't Gezellig Tijdschrift (die in een volgend No. zullen verschijnen) van hem ontvangen. Een schat van opstellen, gedichten, enz., is onder zijne papieren gevonden, waarvan met toestemming van zijn familie wel eens gebruik gemaakt zal worden.

Arnoldus Pannevis had vele vrienden; doch zoals het met mannen van zijn aanleg gaat, ook velen die hem miskenden, omdat zij hem niet konden verstaan, of liever gezegd niet wisten te waarderen.

Met een hart voor de lijdende medemens was hij iemand die in stilte weldeed (hij was niet onbemiddeld): wars van vleie-

rij en ijdeltuit; rondborstig fouten aanwyzende waar hij die ook vond en geen zonde zwakheid noemende; gehecht aan de leer der Ned. Geref. Kerk waartoe hij behoorde; een teder Christen, die zyn God in alle ootmoedigheid en nederigheid kinderlik diende; matig in zyn leefwyze; een getrouw vriend, "die meer aankleeft dan een broeder"; ziedaar hoe wij hem—een van de geleerdste mannen die Z. Afrika bezeten heeft—gekend hebben.

Op 14 Augustus is hij plotseling, door het barsten van een hartader, zonder enige smart, op 46 jarige ouderdom ontslapen, ten huize van de heer W. P. du Plessis, te Groenberg. De volgende dag werd het stoffelik overschot in de familie-grafkelder van Ds. Van der Lingen, aan de Paarl, bijgezet. Die familie heeft niet alleen aan de levende vreemdeling maar ook aan de doode welgedaan. "De Heer merkt er toch op."

Zacht ruste zijne asse tot de bazuin zal slaan!

So het dan die doodskaduwe sig eindelijk ook om mnr. Pannevis vergader, nadat veel lijde was gelede en veel angste deur sijn siel was heengegaan, veral tengevolge van 'n akelige senewekwaal.

Ons gee hier die merkwaardige brief, waarmee hij afskeid neem van die Genootskap. Wat 'n mooie, opregte siel, spreek daaruit! Die brief is gedateer 15 Sept., 1877.

Geagte Vrinde!

Dis myn plan om die Perl te verlaat en die stilte weer op te soek; en nou wil ik my ook, so veel als kan, los maak van alle verbintenisse en verantwoordelikhede. Daarom bedank ik voor die lidmaatskap van die Genootskap, ofskoon myn gesindheid voor die Afrikaanse saak in die minste nie verander is en, soos ik vertrou, no sit verander sal. So lank als ik lewe, hoop ik dit met woord en daad te kan toon; want myn hart is voor die saak, en ik bid dageliks dat die Heer dit mag segen en voorspoedig maak, en dat Hij alles wat daarvoor gedaan word, mag laat dien om tot Syn eer die reg van die Afrikaanse nasie uit te werk en te verseker. Ik wens dan dat dit julle mag goed gaan, en dat julle van wysheid, krag, en iewer mag versien wees om die grote doel wat julle in die oog het, te bereik.

Deur ongesteldheid is ik verhinder om deuse besluit van myself op die vergadering van vandag te kom bekend maak; en daarom doe ik dit nou per brief.

Ik blywe

Julle opregte vriend,

A. PANNEVIS.

P.S. Versoek om deuse brief op die Vergadering van vandag voor te lees.

D. F. DU TOIT.

De volgende lid van die Genootskap, wat biesonder naar vore getree het is die ouere broer en mede-

stander van Ds. Du Toit, n.l. mnr. D. F. du Toit, gewoonlik "Oom Lokomotief" genoem.

Op 'n versoek om ons aangaande sijn lewe wat biesondêrhede te stuur, het Oom Loko hierdie brief geskrywe, wat ons buite sijn wete als karakteristiek van die persoon letterlik opneem:

"Mijn eie lewe is van te gering belang. Mijn dringend verlange is dan ook dat noch in mijn lewe, noch na mijn dood, daar iets van sal geseg worde. Als ek dit nie alreeds gedaan het nie (ek meen ik het), dan versoek ek hierbij, nee eis, dat jÿ van mijn naam en persoon *so min molik* sal laat voorkom. Als dit molik was sou ek versoek om dit geheel weg te laat, al sou jÿ dit dan nodig ag om te sê dat dit op smekend versoek geskied. Ek het nog onlangs aan Hoogenhout geskrewe om, als hij mij oorleef, tog niks omtrent mij te skrywe nie. Ja, ek het hom dit besweer om dit nie te doen nie. Dit kan mijn laaste versoek aan jou wees en ek doet dit so beslis molik om te vra: laat mij so veel *molik* uit jou beskrywing, als dit kan *geheel*. Ek glo nie dat een van die broers of susters mij ken nie. Jou vader en tante Borrie* misskien nog die beste. Jou vader sijn is met hom weg en tante Borrie kan hare nie meer meedeel nie. †

Ek verlang ook om maar liewer onbekend van die toneel te verdwyn".--

Tot sover Oom Loko. Tot onse spijt moet ons dus so min molik sê, want hom geheel buite die boek laat kan ons Oom Loko met g'n molikheid nie. Daarvoor was sijn aandeel te belangryk in die nasionale oplewing van die tyd.

Oom Loko was soos 'n geestelike tweelingbroer van Ds. Du Toit in hul jonge jare. Same het hul heelwat kattedwaad uitgehaal. Later het Oom Loko bij sijn jongere broer privaat les geneem, in Paarl en Stellenbos. Reeds vroeg werd hij redakteur van die "Patriot", en toen Ds. Du Toit naar Transvaal vertrek, moes Oom Loko bijna alleen regstaan vir alles. Dit 'het hij op bekwame wyse gedaan, veral ten opsigte van Vrije Onderwijs en Afrikaner Bond. Later was hij woonagtig in die Vrijstaat (Ladybrand) en weer later werksaam aan die "Express". Gedurende die grote oorlog werd hij naar Indie verban. Nou is hij bibliothekaris van die Provinsiale Raad te Bloemfontein. Tweemaal moes hij die verlies van

* 'n Ouere suster.

† Wegens gebeuë-swakheid. Sedert is sÿ ook oorlede.

eggenote beween, iets wat hom grote smart veroorzaakt het.

C. P. HOOGENHOUT.

Mnr. C. P. Hoogenhout, seker nie 'n mindere man onder die "Regte Afrikaners" nie, het ons versoek om enige biografiese trekke bijna op dieselfde manier beantwoord als Oom Loko. Kijk hier wat hij skryf:

"Vriend Pannevis sei eens, toen ik hem met voldoening vertelde, dat "Uw en Mijn Cijferboekje" zo gunstig beoordeeld werd: Zorg toch dat je op aarde je loon niet weg hebt. Ik heb die woorden nooit vergeten. "Loko" en ik hebben ook een afspraak, dat de langstlevende van ons beiden de ander *niet* zal prijzen na zijn dood.

"En nu bent u, vrees ik, bezig om 't in uw boek te doen. Daarom was uw brief mij minder welkom. Ik had gaarne gezien, dat mijn naam er maar helemaal uitgebleven was. Doch aangezien zulks nu blijkbaar niet goedschiks meer kan, schrijf ik u net het volgende:

"Geboren te Amsterdam, in 1843; naar Z. Afrika gekomen in de tweede helft van de vorige eeuw; meer dan 40 jaar onderwijs gegeven en in 1908 afgetreden; jaren lang mede-redakteur van 't *Zuid Afr. Tijdschrift*. ("Boerderij en Gezellig Tijdschrift"). Geschreven: Die Geschiedenis van Josef, Catharina die Dogter van die Advokaat, (eerste boekjes in 't Afrikaans), Uw en Mijn Cijferboekje, De Watergeneeskunde, (vertaling), Die Lewe van George Muller, (vertaling). Verder een aantal gedichtjes of rijmpjes—hoe gij het noemen wilt en andere losse stukjes.

"P.S. Maak 't s.v.p. zo kort mogelijk. Ik meen dat de eerste 2 lijnen al genoeg zijn".

Mnr. G. J. Malherbe, —'n ander lid—het in G. Drakenstein opgegroeit. Hij was eers getrouwd met 'n dogter van Ds. Van der Lingen en het aan die Paarl gaan woon. Hij woon nog in die huis, waarin die Genootskap gestig en die eerste drukkerij opgerig is. Die eerste boekies draag die naam van sijn seun P. J. Malherbe als drukker.

Mnr. D. F. du Toit, D.F.s., bekend als "Dokter" het in Daljosaphat opgegroeit. In 1873, het hij die reis met Ds. Du Toit naar Transvaal meegemaak. 26 jaar lang was hij bestierder van die Paarlse Drukkerij.

en steeds 'n getrouwe vrind van Ds. Du Toit. Nou is hij boer in Daljosaphat, op die plaas wat deur sijn grootvader aangeleg is. "Dokter" is getrouwd met 'n dogter van mnr. P. J. van Nierop, 'n bekende Paarlse Afrikaner. Hij het twee knappe seuns—een Dr. in Chemie en die ander Dr. in Soölogie.

Ds. Ahrbeck was later predikant te Prieska. Hij werd vroeg al geplaag met doofheid. Hij is tans als emeritus woonagtig in Somerset Strand.

Mnr. P. J. Malherbe is 'n susterskind van Ds. Du Toit. Hij het in Groot Drakenstein opgegroeï en het enige jare aan die Paarlse Gymnasium geleer. Die Transvaalse reis van 1873 het hij meegemaak en weet nog alles haarfijn te vertel—so sterk is sijn geheue. Hij is nou boer in Daljosaphat en was 'n buurman van Ds. Du Toit. Sijn seun is Dr. D. F. Malherbe van Bloemfontein.

Mnr. S. G. du Toit werd opgelei aan die Paarlse Gymnasium en was tot sijn dood onderwijser te Rawsonville.